

Wozé Ná-Sευει Sευει lɔɔzeizuυε ma woo mɔungiti

Sευει nii ɔa Wozé ná-eteai ta ná-kulakεlemaiti sugulazu. Wozé ɔeni GALA gooi wosu Zuda masa naanigɔ ta Izilaye le masa gila ta-ziegi su (1:1). E GALA goo wo fai lɔɔzeini kona undɔfela puulɔlugɔi (750) ma ziegi su, aisa Yesu Kilista va zɔlɔ. Nu la kwεε ni Wozé ɔɔɔɔ ɔa é ná-GALA gooitɔ puai sευει nii zu, ɔaa nu ɔili ka é keai.

Masadai nii é ga lekɔemave nu ɔɔvezu veleɔi, nii é ga Izilaye le masadai, miná nu ɔeni ga Wozé, GALA gooi ɔɔlɔzu é ɔeni bosu, ti levega ɔeni de Izilaye le ma. GALA ge devei veeni Wozé ya ga é koloɔolo anzanui ta vulu, nii daaseigi ɔeni ga Gomεel (1:2). Ti doun savagɔ zɔlɔni, ke le Gomεel ɔulani Wozé ya, é zeɔi zunu ɔili be. Naa vɔluma Maligii devei veeni Wozé ya ga é Gomεel neεve nɔ, anεε ni naa wεεnziεgi ɔεεve (3:1). Ta-veleyeɔei ɔeni ga poogi, nii é ɔeni Izilayeleni zɔɔɔzu vai lεεzu ta GALA. Anεε ɔalaa Izilaye le yaavai ɔea ga GALA, tɔzeɔi dii vai va, é ɔa kɔɔɔ ganigiti ɔebi, GALA ge yeɔi ná-wooɔɔɔiladai vɔlu, ná-neεbeɔi é lo Izilaye le va, ta é minazege ga toɔa ti ɔizosu. Wozé ná-GALA gooi ɔa GALA ná-neεbe ma wooɔɔɔiladai ta ná-nuɔɔɔɔlɔi lεεzu.

Unsosuυε

1. Wozé ná-eteai ta vului é ɔeni ti yɔɔɔzu ta Gomεel (1:1–3:5).

2. Izilayele ná-woovaladai ta GALA ná-woogɛɣiladai nɛɛbei zu (4:1–14:10).

¹ Gɔɔɔɔ GALAGI wooiti kaa, niiti é ti woni Beyeli ná-doun zunui Wozé ma, siɛgi zu Zoase ná-doun zunui Zeloɔoame ɣeni la ga Izilayele wolodama puugɔiti ta-masagi, ta Zuda masagi niiti ta-ɣona ɲɛkpɛiti daawu: Woziase, Yotame, Aɣaze, ta Ezekiase.

GALA ná-keela woo mɔungi é boni Wozé ma

² Uele ɣa Gɔɔɔɔ GALAGI tɔɔzeini la ga ɔɔɛa Wozé ɔɔ, é da bo ná-nuɔuseiti ma. Gɔɔɔɔ GALAGI ɣeni Wozé ma: «Li, è koloɣolo anzanui gila seɣe, è sei, dointi è ɔaazu ti zɔɔɔsu ba, naati ta ɣe ga koloɣologi zu lointi. Mazɔɔɔ zooi zu nuɔuseiti pɛ ti ɔɔɔɔ vea koloɣologi ya, ga ti ɔluave fai Gɔɔɔɔ GALAGI ɔa.»

³ Wozé liini naazu, é Diɔilayime ná-doun anzanui Gomɛɛl vulu. Naa kogi zɛɣeni, é doun zunu zɔɔɔɔ bɛ.

⁴ Gɔɔɔɔ GALAGI ɣeni Wozé ma: «Doungoi laa-sei pɛɛ ga Zizeleyele, mazɔɔɔ su la mɔ ɣooza, gɛ wuzɛɣe Zewu mavofodaiti daalɔɣoma, tɔɔzei ɲamai naa ɔa puai Zizeleyele, gɛ Izilayele masa fai zɛɣe ga.

⁵ Naama voloi, nà Izilayele ná-kɔɔɣɔ zobogi zugologolo Zizeleyele nɛmɛi zu.»

⁶ Gomɛɛl kogi zɛɣeni volu, é anzanu loun zɔɔɔɔ. Gɔɔɔɔ GALAGI ɣe Wozé ma: «Daasei pɛɛ ga Lo-Luama,* mazɔɔɔ Izilayele ɔɛɛyɛɣei wɔin wola la mɔ mà, gɛ ɔa da maavaayɛ nɔ ɣɔ.

* **1:6 1:6 Lo-Luama:** Daaseigi nii poluɔɛ ga «nii wɔin wola la laani».

⁷ Kεε nà-nεεbei la zegεa Zuda vεleyegεi va pε. Kεε nεi gè ga Gooḡo GALAGI ta-GALAGI, nà ti ḡizosu, gè la naa ḡεa ga mεεin baa boḡa zokpoi, kooi baa kooḡo zooiti taade, baa kooḡo zoo bize nuiti.»

⁸ Gomεel ná-doin Lo-Luama laaḡulaai ma niimii va, é kogi zegeni, é doun zunu zoloo.

⁹ Gooḡo GALAGI ḡeni Wozé ma: «Doin laasei pεε ga Lo-Ami,† mazoloo Izilayele nuiti, wo la mɔ ga nà-nua, nà balaa gè la mɔ ga ani nɔpε wo vε.»

2

Ziilei foloi ma minazegεgi

¹ Kεε yeeta Izilayele nuiti ta moin egε kpolodei laave naḡaegi, nii nu la zooga buye kooḡo baa gaalusu. Uε GALA ge ḡeni ḡεεzu ti ma ná: «Wo la ga nà-nubusea», ta loli miná ga: «Zenvu su GALAGI ná-dointi».

² Zuda ta Izilayele nuiti ta ḡaale ba naazu, ti kundigi ḡila kpe nɔ ze i booḡo unda. Ta ḡula duola yooi zu, mazoloo Zizeleyele ná-foloi woolove.

³ A ḡε wo-ḡεelointi ma, ta loli ga: «Nà-nubuseiti». A ḡε wo-leelointi ma: «Nεεbe anzanuiti».

Izilayele ḡεε vai ga woovalada anzai

⁴ «À wo-lee Izilayele veelala, à mina maagε kpɔ ma, mazoloo é la mɔ ga ànza, nà balaa, gè la mɔ ga sini. E ná-wεenziεgi ma voogiti kula ḡaazu, ta é ná-kologologi yeevogiti kula niimiiti zooḡozuve.

† **1:9 1:9 Lo-Ami:** Daaseigi nii poluve ga «nà-nu laade».

⁵ Ni naa laade, nà kabei vilɛsu,
 velei é ɣɛni la yeei dee sɔlɔɔni da,
 gè lati, gè ná-zooi ɣɛ ga tevebai ta zou vɔɔi,
 gè undaavili ga kpɔɔle wɔin.

⁶ Gè la ná-dointi maawɔingɔa,
 tɔɔzei ti zɔlɔɔgɛ koloɣologi zu.

⁷ Gaamazu ti-lee ɣa vilɛni ga koloɣologi,
 zɔi é ti zɔlɔɔgai, unfetala luvai ɣa é kɛɛzu,
 é da ɣɛ ma: «Nà pɔ gè vile ná-wɛɛinti polu,
 niiti ti ɣɔnɔgi ta kpɔɔle ɔɛiti feezu zèa,
 ti da màaɣili ga baala deɣa zegɛi ta geze zegɛi,
 niiti ti gulɔi ta dɔɔi veezu zèa.»

⁸ Naa ɣa é ba, nà pelei levesu tuɣɔ ga ɣain sasai,
 gè sigigi lo tuɣɔ naazu,
 é la mɔ lii vele ɣaa.

⁹ Toɣa vile ná-wɛɛinti polu, kɛɛ é la zeelia ti ma,
 toɣa ti ɣaizie, é la ti ɣaa.

Toɣa ɣɛ ma niina: «Kii, bɛ gè ɣale ma sɪni mɔungi vɔ
 bɛ,
 gè ɣɛa ziilei su naa vɔ bɛ, é leve niizu va.»

¹⁰ E yeemani ga ná ɣa gè moloɔi ta dɔɔ niinei veeni
 zea, naa vɛɛ gulɔi va,
 gè walii ta zanugi ve zea,
 naati ka é ti zegɛni, é kwɛɛ Baale ma.

¹¹ Naa maavele ma, nà vaazu, gè ná-moloɔi ɣula zea,
 molo leve ziegi zu,
 gè ná-dɔɔi ɣula zea, dɔɔ bɛtɛ yeeɣɛɣalai zu,
 gè ná-baala deɣa zegɛi ta ná-geze zegɛiti kula zea,
 niiti ti ɣɛa kabei lɔɔɣuzu.

¹² Niizu, nà kabei ɣulazu ná-wɛɛinti gaazu.
 Nu nɔpɛ ge la zɔlɔɔga é va kula zèa.

¹³ Nà ná-koozunɛɛiti kpelasu pele zu,
 ta ná-fɛtiiti, ta alu toga niinei ma vetiiti,

naa vεε ná-dooɔfo foloiti ba,
ná-fetii mɔtaiti ta bela pele zu.

¹⁴ Gè ná-leezen beleiti sugologolo, ta ná-koolegfoole
guluiti,

nii é ɔ́ɛa ɔ́ɛɛzu ma: «Wεε sàlai ɔ́a nà-wεɛinti ti feai
zèa.»

Nà náveti kεεzu ga dɔbɔi,
vε dɔbɔ zuaiti ta ɔ́ɛ laamiizu ná.

¹⁵ Uele ɔ́ana gè wuzegɛzu la daalɔɔma, tɔɔzei
naama voloiti faa zu,

siɛgi zu é ɔ́ɛni ansansegiti galazu la Baalegiti bε,
ta siɛgi zu é ɔ́ɛni bɔɔɔ maagɛlizu la ga ná-balaɔaegiti
ta goizu anigiti,

é da vile ná-wεɛinti polu,

é yeema nɔun ma,»

Ɔɔoɔɔ GALAGI wooi ɔ́ana.

Kpɔfaamai niine vai volu

¹⁶ «Naa maavele ma, nà sosu volu,

gè lii la tevebai zu,

gè bɔε ziiimave.

¹⁷ Miná, nà ná-leezen beleiti fe zea niina,

gè Akɔɔl nεmɛi ɔ́ɛ ga kito pɛɛlave.

Toɔa gooɔaavotegi ve, veleɪ é ɔ́ɛni kεεzu la ma
loungo ziɛgi zu,

ta yeei é ɔ́ɛni zegɛzu la Ezipete yooi zu.

¹⁸ Naama voloiti su, é la mɔ tɔliga ga «Bàale», nii
poluvε ga «Màligii»,

kεε toɔa ɔ́ɛ mɔ: «Sinigi»,» Ɔɔoɔɔ GALAGI wooi ɔ́ana.

¹⁹ «Nà Baalegiti daaseigiti kula komagi zu,

nu ɔ́i ge la mɔ vɔɔ loɔ ti-laaseigiti su.

²⁰ Naama voloi, nà minazegɛgi bεɛɛzu gá nà-
nuɔuseiti gi yɔɔɔzu,

ti yɔŋɔzu ta dɔbɔ zuaiti, ta wɔniiti, naa vɛɛ kpokpo
ganiiti ba.

Nà kɔɔŋɔ zɔɔlaiti kologolo zooi zu, mɛɛin ta bogɔ
zɔkpɔi,

gè va bu nà-nuɔuseiti ti ni ziileigi zu.

²¹ Nà è vuluzu ɔɔŋɔ faa ma.

Nà è vuluzu ga telebodai, ta sɔledai,
gè è vulu ga nɛɛbei, ta maawɔingai.

²² Nà è vuluzu ga woɔŋɔgiladai.

Da sugwɛɛ naazu ga nà ɔa gè ga ɔɔŋɔ GALAGI.

²³ Naama voloiti su,

nà geɛŋɔlɔgi woɔŋaavote kpɛdɛ ma vaiti su,
geɛŋɔlɔgi balaa ka zooi woɔŋaavote kpɛdɛ ma vaiti
su,» ɔɔŋɔ GALAGI wooi ɔana.

²⁴ «Zooi balaa ge moloi, ta dɔɔi, ta gulɔiti
goɔŋaavote,

naati pɛ ti ɔɔsu, ti Zizeleyele woɔŋaavote.

²⁵ Nà ti vaza ɔɔŋɔ vɛ zooi zu, eɣɛ ani zuwui,

nà Lo-Luama nɛɛ vɛ,

gè ɣɛ Lo-Ami ma: «Da ga nà-nuɔusei,»

tɔ balaa ka ɣɛ mà: «Nà-GALAGI.» »

3

Zɔŋɔzubɛtɛi ma zalai

¹ ɔɔŋɔ GALAGI ɣɛni mà: «Li volu mɔnɔ, è wɛɛnzo
anzanui naa nɛɛ vɛ, tama wɛɛn zea. Mazɔlɔɔ vɛle
ɔana ɔɔŋɔ GALAGI Izilayele nuiti nɛai la vɛ, anɛɛ
ni naati ta ɣaavotesu gala kiligiti ma, ta ti wɔindai
ga leezen vɔɔi ma buungiti.»

² Gè ànzai unmɔɔni ga wali ɔae puugɔ maazu
lɔɔlugɔ (15), ta moloi nii daa ga wɔɔlezegi, naa ma
ɣilo unnaanigɔ puulɔɔlugɔ (450).

³ Gè ɣeni ma: «Da yesu pè be yeeɣɣala moinmoin daawu, è mina koloɣolo ke, ta è mina ween zo. Nà balaa, vele nɔ ɣana nà kee la è ve.»

⁴ Tɔɔzei Izilayele nuiti ta yeeɣɣala moinmoin keezu, masa ge la ti unda, kundigi la ti ve, ti la zalaɣa ɣula, sale ɣotu la ti ve, baa zalaɣa ɣula zeɣe, baa peɛ wu zale.

⁵ Naa voluma, Izilayele nuiti ta ta-GALAGI, ɔɔɔɔ GALAGI ɣaizie, ta ta-masagi Davide. Uelela velel ta ɣaavote ɔɔɔɔ GALAGI ta ná-faabɔɣiti ma.

4

Tukpɔlogi é ɔɔɔɔ GALAGI ta Izilayele yɔɣɔzu

¹ A woilo ɔɔɔɔ GALAGI laawooi ma, Izilayele nuiti, mazɔɔɔ ɔɔɔɔ GALAGI ɣa lukpɔzu ga zooi zu nuɔuseiti pe daalɔɔ:

«Gaamai ta woɔɣɣiladai ti neɛɛa zooi zu, GALA kwɛɛtalai ɣa é zooi zu.

² Nii é zooi zu, naa ɣa ga: foovooi, ta yaavai, ta nu vaai, naa veɛ unmai ta weenziɛgi va, ta tooma vaiti, ta nama vuɔ vai ta da veɛ ta va.

³ Naa ɣa é ba, zooi zu ɣa vɔ kpaankpaan, nuɔuseiti kpein ta vɔ ɣae ma, naa veɛ dɔɔɔ zuaiti, ta wɔniiti ba. Kpoloɔɔi wu ɣaleiti balaa ta neɛɛ.»

Zalaɣa ɣula nuiti ta-ɣotoi

⁴ «Keɛ, nu nɔpe ge mina maɣaali ɣe, nu mina zeliloma ɣe, mazɔɔɔ wɔi wo ga zalaɣa ɣula nuiti,

ada wa ɔa ade lukpɔzu.

⁵ Wo-ɔɔɔɔi ɔa ziɔa folo gaalɔgai kpekpe,
wa GALA goo wo nui niiti wo volu,
naati kɔɔɔi ɔa ziɔa kpidii zu,
nà wo-lee Izilayele undaavili.

⁶ Nà-nuɔuseiti ti undaa ɔa vilisu tɔɔzei faagwetalai
va.

Tɛi woi wo ga zalaɔa ɔula nuiti, wo ɔelea faagwɛgi
va,

nà ɔalaa gè ɔelea wo va,
wo la mɔ ɔea ga nà-zalaɔa ɔula nua pɛ.

Wo yeemaa wa-ƐALAGI ná-tɔgi ma,
nà ɔalaagi nà yeemazu wo-lointi ma.

⁷ Wo kpein kulaba la ba,
wo kotoi ɔeeve dàalɔɔma.

Nà wa-lebiyai valibosu ga ɔaagfulamai.

⁸ Ta ɔɔɔ ɔɔɔkulazu ga nà-nuɔuseiti ta-vaagaaaza
golaiti,

ti yiima vai ɔa ga nà-nuɔuseiti ti ɔe ga sɔba nuiti.

⁹ Kɛɛ nii nɔ a zeeli nuɔuseiti ma,
naa nɔ ɔa a zeeli zalaɔa ɔula nuiti ma.

Nà ti loɔazu tɔɔzei ti-zie velel va,
ta ti-zie vele ɔoi zuɔologɔmɔ.

¹⁰ Ta daami wo, ti la yiɔoa,
ti kologologi ma zii pɛ kɛɛ va, ti la ɔugua,
mazɔlɔ ti la mɔ unfesu Ɔoogɔ GALAGI ma.

¹¹ Ti ɔɔɔ vɛa kologologi ta dɔɔi ya.
Tama dɔɔ niinei ti valaga ɔigi ma.

¹² Nà-nuɔuseiti ta ta-ɔɔɔɔ ganigi ɔaazaɔasu, é ga
gului,

tama gulu beke kpugai ɔa é ti woogaaavotesu,
mazɔlɔ kologolo fiilei ɔa é ti ɔakasu.

Ti kologologi ɔea ga ti ɔele vai ta-ƐALAGI va.

13 Ta zalaɣaiti kulazu gize unmaɓeti,
 ti ɗa ansansegiti gala gize goiti unmaɓeti,
 ta losu sene gului bu, ta pepele gului, naa uɛɛ
 telebenete gului ɓa,
 niiti ti ma niinigiti bu ɗaanaɓi.
 Naa ɗa é ba, wo-loun anzanuiti ta ɓaazu kologologi
 ɗɛɛzu,
 wo-loun anzaiti ti wɛɛnzɛgi wo.

14 Gè la ɓaazu wo-loun anzanuiti dogazu ta-
 ɗologologi ma ɓaazu,
 gè la wo-loun anzaiti ɓalaa dogaa ta-wɛɛnzo faiti
 su.
 Mazɔɔ zalaɗa ɗula nuiti ɓɔɗɔgoi ta ɓɔɗfuzu ta
 wɛɛnzɛ anzanuiti,
 ti ɗa zalaɗa laamiiti bo ta kologolo anzanuiti ti wa-
 ɗala peleti bu.
 Nuɓusei niiti nɔpe kidafaawu la ti ya, naati ti loove
 ya.

15 «Ee, Izilayele, ni ɗoun ɗa kologologi ɗɛɛzu,
 Zuda mu ge mina ta ɗe pa!
 A mina li Gilegale,
 à mina le Bete-Aven ɗizeɓi ma,
 A mina ɗona, wo ɓa ɗa ɗe ma: «Gè ɗonaa ɗooɗɔ
 GALAGI ma, nii é vulua.»

16 Izilayele ɗaazuleɓe, eɗe nɛke zaai nii gaazuleɓi.
 Wa kaazu ga ɗooɗɔ GALAGI ɗa ye losu ti luɗɔ
 ga baala zɔɓo ɓulugiti keɓele,
 é ɗa li ga tiye tufa lenugiti su neme wolai zu ɓaa?

17 Kooɗɔ ganigiti ta Efelayime nuiti ka ti yeezogai.
 A zena nɔ!

18 Kpega nɔ ɗa ga na-dooi ɓole,
 to ɗanu gaama é ɓɔɗɔ ɓalavalasu kologologi zu,

ná-kundiŋiiti ziima vai ɔa ga baagɔluma vai.
 19 Fiile wolai ta ɔa vaazu na, é ti zege ɔɔɔzu,
 ti da unfe ga ta-zalaɔaiti.»

5

Kundiŋiiti ta-ɔotoi

- 1 «Zalaɔa ɔula nuiti, à woilo nii ma!
 Izilayele nuiti, wa balaa, à woilo!
 Masagi ná-pelewu nuiti balaa ti woilo!
 Wa ɔa wo maanɛai wo telebogi ɔe,
 keɛ wo ɔeeve ga balii Misepa,
 wo ɔe ga wani zo tumɔi pilɛgai Taɔɔl gizei ma.
 2 Woovalada nuiti ti zege zuɔoozagi wa Sitime.
 Keɛ nɔun, na ma zalai ɔeeve beɛzu ti pe be.
 3 Nɔun, ge Efelayime ɔweni,
 Izilayele la loɔɔuni ba.
 Tei Efelayime ɔɔɔ vea kologologi ya,
 naama dei ziaa Izilayele pe ma, é kɔzo.
 4 Ti-ɔeewotii la vaazu bu
 ti va ɔale ma ta-GALAGI ɔɔ.
 Tɔɔzei kologolo fiilei ɔa ti zaama,
 ta ti la ɔooɔ GALAGI ɔweɛ.
 5 Izilayele ná-wasogi ɔa zeele wooi wosu
 daaloɔoma.
 Tama, Izilayele ta Efelayime ta-ɔotoiti ta vaazu ti
 loozu,
 anɛ Zuda balaa ka vaazu yesu, ti va ti loo.
 6 Ta li ɔooɔ GALAGI ɔaiziɛzu ga ta-logani goiti ta
 ma wolaiti,
 keɛ ti la kaa,
 mazɔɔ naa loɔɔua ti va.
 7 Ti ɔooɔ GALAGI yaavave,

mazɔɔ ti wɛɛn lointi sɔɔɔgɛ.
 Alu toga niinei ma vetii ɔa vaazu,
 é ti undaavili ta ta-voganiiti.»

Kɔɔi é Efelayime ta Zuda yɔɔɔzu

⁸ «À koolei vɛ Gibeá,
 wo puuugi vɛ Lama.

A zezei wo Bete-Aven.
 Da ma, Benzamen wolodai,
 ta ga é zo ga é voluvelei.

⁹ Yeei Efelayime ná-kpakɔi zeelizu la ma,
 ná-zooi ɔa ɔɛ ga tevebai.

Faa ɔila ka gɛ bosu Izilayɛle wolodamaiti ma,
 nii é la zeɔea ma.

¹⁰ Zuda ɔundigiiti ta ga numaa ti kwepelegiti
 seɔezu daazu,
 ná ná-ziiɔaawanai yeizu ti ma eɔɛ zie veinfeingi.

¹¹ Efelayime ɔa ɔologolosu,
 é bulukpulu ga tukpɔi é zeelizu ma,
 mazɔɔ toɔa pɔ é zie ga ɔɔɔɔ ɔisu vai nɔ.

¹² Nɔun ná ɔɛɛzu ga ɔiingi Efelayime wolodai va,
 gɛ ɔɛ ga wologi Zuda vɛɛyɛɔei va.

¹³ Efelayime ná-seeɔei ma vaa zuɔwɛɛga,
 Zuda loa ga ná-palai vai.
 Efelayime liini Asiili,
 é keelaiti teve masa golai ma.

Kɛɛ masagi naa la zooga é va wo ɔɛɛɛ,
 ɔaa é va sale vu wa-valai ɔa.

¹⁴ Tɔɔzei ná ɔɔɔɔi ɔa gɛ Efelayime zosu,
 vɛlei zalai a ɔa sogi wo da,
 gɛ vala Zuda va, vɛlei filɛ zuai a ɔa kɛɛ la.
 Ná bali ga, gɛ li, ná lii la, nu nɔpɛ ge la kula zɛa.

¹⁵ Ná li, gɛ ɔale ma ná-pelei wu,

*Woovaladai ta yaavai
Izilayele yooi zu*

⁷ Kελε velei Adama keeni la, tiya balaa ti ta-
minazegegiti kologologe,
vele gana ti yaavaai la.

⁸ Galaade ga ga faa nou ge nuiti ta-laai,
sulaavegai ga namai vogiti.

⁹ Uelei toosu nuiti ta da pele boungi wo da,
vele gana zalaqa gula nu bogiti ti nuiti paazu la
Sikeme velei zu.

Faa nou nou gola gana!

¹⁰ Ge faa nou nougiti kaave Izilayele velayegei wu,
mazolol Efelayime na-kologologi zuwola,
e Izilayele pe kola.

¹¹ Dei balaa, e ga Zuda, na don ma molo levei gevele
betzu,
siegi zu ge vaazu la ga na-nubuseiti ti duolai zu.»

7

¹ «Siegi zu ge gezu la ge naa valibo,
nii seidai na-nubusei Izilayele lugol, ge keke,
nazu ga Efelayime na-faagaazagiti ta Samali
geewoti noui ta gula la kelema.

Ta tooma vaiti keezu,
unma nuiti ti da le peleti bu,
toosu nuiti ti vile koi yagzuveti.

² Tanope ge la bosu gisu ga faa nou kpein ti keezu,
nou ge faa gwe su.

Niizu niina, ta-geewotiiti ti ti gilia kpekpe,
gaazu ga naati pe ba.

³ Ta masagi gaamolezu ga ti-zo noui,
ti kundiiti gaamole ga ta-yaava vaiti.

⁴ Ti kpein ta ga wenzo nuiti.

Ti ɖulavɛ ga sulugi, bulu loɖa nui suɔɔɖiai ga abui,
 é la mɔ ɔɛɛni suɔɔɖi vaa ma,
 é zo bulu vukɔi ɖaayɔ siɛgi ma, eyɛsu é ɔokolo.

⁵ Ta-masagi ná-fɛti ɖula voloi,
 kundigɛti ta ɖa ɔɔɖɔ ɖɛ ga seeɔɛ nu, ti ɔɔɖiai ga ɔɔɔi.
 Nɛɛɖulasu nui naati ka masagi a ɖa yeemaale ti ma.

⁶ Ta ɖa maaɔɖa ba,
 ti-yii zuɔɔɖiai eɖɛ bulu mɔ sulugi, woyai ɖili vai ma.
 Ti vɛɛni yiima ga ta-yiigaaawanai kpidii jɛɖɛɛin
 daawu.

Kɛɛ geelaalaogai ma, é soni eɖɛ abu wola.

⁷ Ti pɛ ti ɔɔɖini eɖɛ bulu mɔsuɔɛ,
 ta ta-ɖundigɛti galazu mulukulu.
 Ta-masagiti kpein ta ɖa loo bu ga gilagila,
 tama tanɔpɛ ge la ɖa ga woɔɖulaa nɔn ma.

⁸ «Efelayime ɔɔɖɔ zupua ga zɔɔma ziiti.
 Efelayime ɖulavɛ ga bului nii ti la tatini.

⁹ Wɛɛinti ta suvikɛi ɖulazu, é la loozu ga naa.
 Nɔundɛɖaiti ta ga ɖole, é la gaagaaazu.

¹⁰ Izilayɛle ná-wasogi ɖa zeele wooi wosu
 daalɔɖɔma.

Niima maanɔɖɔi kpein seivɛ ti ma,
 kɛɛ ti la gaaɖaɖani,
 ti la ɖaleni ma pɔ, nɛi gɛ ga ɖɔɖɔ GALAGI, ta-
 GALAGI.

¹¹ Efelayime ɖulavɛ ga ɔɔɔɔ vɔopogi,
 kpɔlo ge la un su, é la ɖeɖɛɖɛni.
 E Ezipete loligɛ, é ɔizɛ, é li Asiili volu.

¹² Kɛɛ siɛgi zu é ɖɛɛzu liizu la ná,
 nà nà-wɔni zo tumɔi vilisu ma,
 gɛ too bu eɖɛ wɔnii.

Nà vaazu maagfologu, siegi zu gè goomenisu da é da
gaale ba.

¹³ Maanɔɔɔi ɔa ti luɔ, mazɔɔ ta velazu bà.
Nimizai ɔa ti luɔ, tɔɔzei ti bakage dàalɔɔma.
Nɔun nà la ti unmɔɔ,
kele tɔun, ta ɔena bɔea pɔ, zɛi ɔa ti bosu.

¹⁴ Siegi zu ti kpalagi wosu da ta-veteiti su,
ti la woɔɔulazu mà ga ti-yii pɛ.
Siegi zu ti bɔɔ maazaɔazaɔazu la,
nii a ke ti moloɔ ta dɔɔi zɔɔɔ,
nà ɔa ti voluavesu bà.

¹⁵ Nà ɔa gè ɔeni ti ɔalasu, gè ti zɛbɛɔ,
faa ɔili nɔpɛ ge la ɔeni ti ɔisu é lo bà, keni faa nɔi nɔ.

¹⁶ Ti la ɔalesu ma naa ɔɔ, nii é anii pɛ maazu,
ti pɛ ti ɔulaa ga mɛɛin nii poolaai.
Ta-ɔundigɔiti pɛ ta zaazu kɔɔi zu,
tɔɔzei poomu gooiti ba ti ti wosu,
naa ɔa é ti ɔɛɛzu ga nɛɛɔulasu anii Ezipete yooi zu.»

8

¹ «Koolei vɛ!
Maanɔɔɔi ɔa yeizu ɔɔɔɔ GALAGI ná-zooi ma, eɔɛ
koɔɛi,

mazɔɔ ti nà-minazɛɔɔgi ɔologologɛ,
ti wuzɛɔ nà-kalagi laalɔɔma.

² Ta woɔɔulazu mà,
ti da ɔɛ mà: «Ee, ɔá-GALAGI, gi è ɔwɛni!»

³ Izilayele ɔɛɛni faa vagɔi va,
naa ɔa é ba, sili nui ɔa polu, é da kpɛ.

⁴ Ti la ɔaazaɔani, ti da masagiti sei bɔɔɔ unda.
Ti da kundigɔiti to, ti la kɔi toa su.

Ta ta-waliiti ta zanugiti seɔɛzu, ti da kpɛɛ ga kɔɔɔ
ganigiti,

nii a gɛ ga undaavili sabui.

⁵ Ee, Samali, ɗa-nike yivoi vele la bè!

Nà-ziigaaawanai ma abui soga è laalɔɔma.

Yeeɣɛɣala lielego ɗa è keɛzu, è la ziaa nade fai wu?

⁶ Mazɔɔɔ ɗa-nike yivoi ɗulaɓe Izilayele,

ɲeeligi ɗe nui ta ɗa é kpetea,

naa la ga gala.

Tɔ ɗa é ba, Samali nike yivoi ɗa vaza, é la ga gilagila.

⁷ Tei ti fiilei vazagai,

ta tona viile wolai leve.

Eɣevelei faalaalii wosu la ga:

«Moloi keze la su, é la bulu vukoi vea.»

Ni a feena, toɗa ɗe ga weɛinti kɔnɔgi.

⁸ Izilayele maaɔɔlega.

Tiya ɗanu ti zii ɗiligiti saama,

eɣe anii nii kulanuma la ba.

⁹ Mazɔɔɔ diiɓe, é ɓɔe Asiili ɓɔ.

Dɔɔɔ zoovalegi ɗa ɗa ná-ɓɔɣyeemalai make,

kele Efelayime ɗa ná-weɛinti geyazu.

¹⁰ Anɛɛ ɓalaa ta vebɛanii kpein feezu zii ɗiligiti zea,

su la mɔ ɣoozazu, gè ti ɣaale ba.

Tama ná tago nɔ ɓe niina, ti lɔ kpɔɔi zu kasɔi wu,

nii Asiili masagi daazu ti unma.

¹¹ Efelayime zalaɗa ɗulazuɓeti toge ga mɔinda,

nii a ke kotoi zɛge ba,

kele zalaɗa ɗulazuɓe naati mu ti ɣeeɓe be ga kotoi ɣee
zaɓui.

¹² Gè nà-kalagi ma woo veleɓelegi kpein seɓe ɓa,

gè fe zea, naa ɗa ɗulazu ma nɔ ga weɛn.

¹³ Wɔin ɗa ti ma ga ti ɗa zalaɗaiti kula,

mazɔɔɔ ta ma zuai miizu.

Kele ɣooɣo GALAGI ɣoozu la neɛni ta-zalaɗaiti ma.

Za vɔluma toɗa ɗiɔoo ta-ɣotoiti su,

é ti maagfólo tózei ta-vaaɗaaza golaiti faa va.
Ta ɗalesu ma Ezipete yooi zu.

¹⁴ Gaamazu Izilayele yeemaa Kpete Nui ma,
é ɗa masa peɗe wolaiti to,
Zuda ɗa sigigiti to ná-taa wolaiti ma.
Keɗe ná abui vilisu ná,
é ta-masa peɗe wolaiti gala.»

9

Duɗalai zuɓɓɓi

¹ Mina ɗoozunɛ, Izilayele, è va ɗa ɗɔko ga koozunɛɛi
ga zɔɔma nuɓuseiti keɗele.

Mazɔɓɔ è ɗɛɛa ɗa-GALAGI va,
è ɓɔɗɔ vile kologologi laawu.

Uɛ kpein ti molo loɗazu ná,
wɔin ɗa è ma ga è ɗa-ɗologologi ma zalai zɔɓɔ náti.

² Keɗe moloi ta gulɓi la kula ɗea ga tiye,
ɗɔɔ niinei ɓalaa kula vai ɗa ga inɗoteɗe vaa.

³ Ti la yega pe ɗooɗɔ GALAGI ná-zooi zu.
Efelayime ɗa ɗale ma Ezipete yooi zu,
ta kɔzɔba laamianigiti mi Asiili yooi zu.

⁴ Ti la mɔ ɗɔɔ zalaɗai ta ɗula pe ɗooɗɔ GALAGI ɗe,
ta-zalaɗaiti ti la naa enekɛga pe.
ɗonɔgi ɗa ɗe ti ɗe ga eɗe saa wɔɓ wosu laamianigi,
zoi kpein é ta miizu, naama nuiti ta ɗɔzɔ.

Mazɔɓɔ ti-ɗonɔgi ɗa ɗe nɔ ga ti-ɗogi nɔnɔ,
ta la lia pe ɗooɗɔ GALAGI zeɗi ɗeɗi ma ɗoizuwɛ.

⁵ Leeni ɗa wo ɗaazu keɗzu feti voloi vaa zu,
ɗooɗɔ GALAGI ná-feti voloi?

⁶ Mazɔɓɔ ɗeɗe tiya va, ti liizu tózei faa
zuɗologologi vaa keai.

Ezipete ɔa ti zeɣe ga duɔiti, ta-ɔabaiti ta ɣe

Memefise taazuwe.

Kpele tufaiti ta le ta-naavolo ɔiigiti ma,
ɣaingiti ti ɔɔnɔ ta-ɔeleiti bu.

⁷ Doɣai ma voloi ɔete, é ɔaazu.

Potokula voloiti ti ɔaa.

Kenɩ Izilayeɩe naa zuɣwee.

GALA goo wo nui litige,

nui nii zenvui ba, toɣa ɔɔezu wuulewuule,

toɔzei ɔa-ɣotoi wɔɔɔ ɔelei ɔa,

ta wɔinzeɣema wolai ɔa wo keezu la.

⁸ Kele nɛi gɛ ga GALA goo wo nui,

Efelayime ná-taa make nui,

nà ná-GALAGI ɔa.

Wa balii leezu tɔɣɔ, ná-pele goi kpein su,

wo ɔa wuzeɣe ɔaalɔɣma, ná-GALAGI ná-zooi zu.

⁹ Ti ɔaɔa kpe kɔzɔba vai ɔomawe,

eɣɔvelei mɔungi Gibeɩ nui ti keeni la.

Kele ɣooɣɔ GALAGI la yeemani ta-vaagɔaɩa golai
ma,

toɣa wuzeɣezu ta-ɣotoiti ɔaalɔɣma.

Faajɔi ɣwemawe

¹⁰ ɣooɣɔ GALAGI ɣe ma: «Gɛ Izilayeɩe ɣaani teɔebai
zu,

kulaai ga leezen wulu ɔɔnɔ koi.

Gɛ wo-memewolani kaani

eɣe kooleɣoolegi ma waa mɔungiti.

Kele ti liiɔe Baale-Peyɔɔl, ti ɔɔɣɔ vea unfegi ya,

ti ɣe ga ziimazie ganii, ga ti yiima anii ɣeɔvele.

¹¹ Efelayime ná-lebiyai ɣa ɔaazu ɣovesu eɣe wɔnii,

ko ge la mɔ zeɣea,

koma nu la mɔ ɣea ná,

doun la mɔ zɔɔɔga.

12 Anεε balaa toḡa doin tanigaa ḡulazu su,
 naati ti la nu ḡitelai zolooḡa,
 eyesu ḡè ti ḡula ti ya.
 Tama, nimizai ḡa ti luḡo
 sieḡi zu ḡè voluavesu la ti va.

13 ḡè ḡeni Efelayime vetesu ga Tiil ḡevele,
 siingai tufa lenugi zu.
 Kele Efelayime ḡa vaazu ná-dointi tevesu
 naama nui vo, nii é ti ḡodaalevezu.»

14 Ee, ḡooḡo GALAGI, fe ti ve!
 Begele ḡa è feezu ti ve?
 Doun zolootala ḡogi ḡe ti-anzaiti ma,
 niimide mina ḡe ta-niimiiti su.

15 ḡooḡo GALAGI ḡe ma volu:
 «Ti-zo nḡi kpein kulave kelema Gilegale,
 miná ḡa ḡè toozeini ná ga ti wainzeḡea.
 Ti-ḡeeḡoti nḡiti maavele ma,
 ná ti beezu ná-zooi zu.
 ḡè la mḡ ti nea ve,
 ta-ḡundiḡiiti kpein ta ga kololala nuiti.

16 Kpakoi zeelia Efelayime ma,
 ma zapeiti ti voa,
 ti la mḡ waa woga pe.
 Ni balaa ti-anzaiti ta doun zolooḡa, ná ti undaavili,
 ti-ḡoozu ḡaawaai niiti ti neai gola ti ve.»

17 Ná-GALAGI ḡa ḡelezu ti va,
 mazoloo ti la woiloni goo ma.
 Ta vile unba, ti da leve ziiti saama.

10

Gaazumɔi nuɓuseiti

¹ Izilayele ɗeni ga leezen ansaɗɗgi, é waazu gola.
 Uelei ma waai ɗeni mɔinzu la,
 vele ɗana ná-zalaɗa ɗulazuɓe ɗeni mɔinzu la.
 Uelei ná-zooi vaga ɗeni de la,
 vele ɗana é ɗeni sale ɗɗtuiti maavɛlupɛlusu da.

² Nui niiti ta ga nu ɗakaiti
 é zeeli ti yiima munu,
 keɛ niizu, ta ta-ɗotoi ma zalai zɔɔɓsu.
 Ɠooɗo GALAGI ɗa ta-zalaɗa ɗulazuɓeti tokasu,
 é ta-zale ɗɗtuiti kpezegɛle.

³ Naazu ta ɗe ma niina:
 «Masa ge la gi unda,
 tɔɔzei gi la Ɠooɗo GALAGI ɛbini.
 Tɔun anɛɛ ɓalaa masa ga la ɗeni gi ɓe,
 lee ɓa ka a ke gi ɓe?»

⁴ Ta wooiti bosu, ti ɗa zɛɛ ɗonaiti bo,
 ti ɗa minazegɛ yooɗzu.
 Keɛ soledai ɗa ti ɓe niina nɔ,
 egɛ wanaba lufai é ɓonɔsu kpalagi zu.

⁵ Samali nuiti ta zanu nike yivoi ɛbizu, nii é Bete-Aven.

Ná-nuɓuseiti ta ná-zalaɗa ɗula nuiti
 ta saa wɔɔi wosu nike yivoi ná-faa zu.
 Ta zoo ɓaagi ná-ɛbiyai maamusɛzu, keɛ é loa ya
 zea!

⁶ Tɔɔzei tɔ ɓalaa keni nɔ ta lii la ti Asiili, masa golai
 ɗakala ga maazoloo ganii.

Unfegi ɗa yei ga Efelayime.
 Izilayele ɗa unfe ga ná-faazeikpasuiti.

⁷ Samali ɗologɗologa,
 ná-masagi ɗulavɛ ga

egɛ gulu buɣai nii ziei liizu la.

⁸ Bete-Aven zalaɣa ɣula adaveti,
veti Izilayele kotoi ɣeai náti,
ti pe ta ɣologolo.

Kpele tufaiti ta ɣaingiti ta ʋɔnɔ ta-zalaɣa
ɣulazuveti.

Názu ta ɗa ɣe gizeiti ma:

«À gi maalɔɣu!»,

ti ɗa ɣe gize goiti ma: «À loo gi ma!»

⁹ «Ee, Izilayele è kotoi ɣee vai loozeini kpein Giɓea,
è la ɗe valiboni pe!

Kɔɔi buzeɣeai telebotala nuiti daalɔɣma,
é la zeelia ti ma Giɓea ɓɔɣɓɔɣɔgi ɓaa?

¹⁰ Nà ti loɣazu ga yiimai,
nuɓuseiti ta-vebeiti ta ɣaale ba ti laalɔɣma,
ta ti ɣili ga yɔɔɣɔi,
tɔɔzei ta-goto zeizeimai ʋa.

¹¹ Efelayime ɣazavini nike zaa ɓokpagi ma, togai
fɔɔn,

nii é neeni be ga é ɗa moloi ɣaalia.

Kele nà kɔ papagi loozu unbawului wu.

Nà unbawului laazu Efelayime unma,

Zuda ɗa wozai vili,

Izilayele ɗa gaaloɣa.

¹² A telebodai ma ani zuwui vaza,
wa woogɛɣiladai leve.

A kpala niinei ma wozai wo,

yeeɣɛɣalai zeelia wo ɣaavote mà,

nèi gè ga ɢooɣo GALAGI,

eyesu gè ʋa, gè telebogi ʋu wo ma egɛ tonai.

¹³ Wo siliɪ vazani, wo faa ɲɔi leve,
wo zɛɛi ɣaawaai mi.

Mazɔɔ è ɣɛa laani ɔa-zobogi la,
ta ɔa-ɔɔɔɔ nu mɔinmɔingiti.

¹⁴ Naa ɔa é ba, kpeei ɔa loo ɔa-nuɔuseiti saama,
ɔa-laa wolai niiti sigigi ti ma, naati pɛ ta ɔologolo,
eɣɛvelei masagi Salaman kɛɛni la ga Bete-Aalabele,
kɔɔɔɔ voloi,
yeei ti ɣɛni doun deeiti paazu la ti-lointi maazu.

¹⁵ Welɛ kidaavili fai nii seidai wo luɔɔ, Betele,
tɔɔzei wa zili latevegai va.
Wozai a seɣena ma nɔ fuaa,
Izilaye le masagi nɔnɔi bɛga ɣana.»

11

Ɔɔɔɔ GALAGI nɔ-nɛɛbɛi

¹ «Gè Izilaye le nɛɛni vɛ, kɛai ma dɛ ga dounɔi,
gè doun zunui lolini ga é ɣula Ezipete yooi va.

² Taɣiligaa ti tolini,
é maagooza bà naati maavele ma.
Baalegiti ka Izilaye le ɣɛni zalaɣai ɣulazu ti vɛ,
é ɔa ansansegiti gala kɔɔɔɔ ganigiti bɛ.

³ Tama, nà ɔa gè Efelayime maalɛɛni ga siɛi, gè so
zèei va,

kɛɛ é la buuɣwɛɛni ga gè ɣɛni baazu maazu.

⁴ Nuɔuselai ma ɣalui ɔa gè mɛɛnga la,
ta nɛɛbɛ ɣɔlu yɔɔɔɔiti.

Gè ɣɛni bɛ eɣɛ nui nii é doun ɔɔigi zeɣezu, é pɛɛ
ɣoma,
gè ɣɛni kɔnɔgi lɔɔzu da.

⁵ Ti la mɔ ɣalega ma Ezipete yooi zu,
kɛɛ tɛi ti la kɛɛni ti va ɣale ma pò,
Asiili masagi ɔa niina é zeizu ti unda.

6 Naa ɔa é kɛɛzu boɔa zɔkpɔi latilatisu da ta-laa
wɔlaiti su,
é ti-voluzeizuvɛti kologolo.

Toɔa ti mi ɲɛɛɛɛɛn, tɔɔzei ta-ɔɛɛɛɛti ba.

7 Nà-nuɔuseɛti ti devea ga ti voluave bà.

Ta ti lolisu ga ti ɔaavote naa ma,

nii é zeini anii pɛ unga,

kɛɛ ti ɔila kpala ge la kɛɛzu é va unbuzegɛ.

8 Ee, Efelayime! Nà zoo ɔale gè ɔɛɛ è va?

Ee, Izilayɛle! Nà zoo ɔale è ɔwɛɛzu?

Sòogɛ ɔale gè è zo eɔɛvelei gè taa wola felegɔi niiti
soni da,

Adema ta Seɔoyime?*

Naa ɔa zliɔɔɔzu, è maawɔin sòga gola.

9 Ba, gè la vaazu ziezu ga velei ɔòla yiigaaawanaai
la,

gè la Efelayime ɔologolosu volu.

Nòun nà ga GALA, gè la ga nuɔusei,

tama, nà ga GALAGI nii ɲadegai,

nà wo zaama, gè la vaazu wo vɔ ga ziiɔaawanai.

10 Ta vɛɛ ɔòogɔ GALAGI volu,

naa ɔa zikɔ eɔɛ zalai.

Sikɔ wooi ma, ma yivoiti ta zegɛ folo liizu velei,

ti va ga kpalii.

11 Ta zegɛ ɔalaa Ezipete yooi zu, ti va, ti da ɔalii.

Eɔɛvelei ɔalaa wɔniiti ti la, ta poopɔ kolegiti,

vele ɔana ti yesu da, ti zegɛ Asiili, ti va.

Nà ma, nà ti zeii volu ga niine ta-yooi zu,»

ɔòogɔ GALAGI wooi ɔana.

* 11:8 11:8 Wɛɛ vɛ: TSV 29:22.

12

Zakəbe mavofodaiti ta-ḡotoi

- ¹ Efelayime maaḡakuga ga zεεi,
 Izilayele veleyeḡei maaḡoolia ga yaavai.
 Kεε Zuda ḡa dε GALA ba,
 toḡa dε ga woḡḡḡila nu GALA Nadegai vε.
² Efelayime ḡa bḡḡḡ ḡḡḡḡulazu ga fiilei.
 Toḡa bizezu folo ḡulazu vele viilei volu foloi laawu
 neḡelein.
 Folo-o-folo toḡa ta bḡsu zεεi va, ta toomai,
 é da bḡḡḡ ḡili Asiili va ga minazeḡḡi,
 é da ḡuloi leve Ezipete yooi zu.
³ Tukpḡi ḡa balaa Zuda ta ḡḡḡḡ GALAGI yḡḡzu.
 Toḡa Zakəbe mavofodaiti doḡazu
 tḡzei ti-zie vele maavele ma,
 é ta-vaa ḡai ma ḡulanumai ve ti ya.
⁴ Zakəbe yeni dee ḡoozu, é die yaava.*
 Kpaḡoi ma, ti neḡi ḡḡḡi ta GALA.†
⁵ Ti kḡḡi ta geezuḡelai ta, é zobo sḡḡḡ,
 é wḡḡḡ, é naa maanεεε.
 E GALA peḡeni Betεle,
 miná ḡa GALA ge bḡeni ná gi vḡ.
⁶ ḡḡḡḡ GALAGI vε, Fai-Pε-Maliḡi GALA.
 Toḡa daaseigi ga: «ḡḡḡḡ GALAGI».
⁷ Niizu, ee, Zakəbe mavofodai,
 ḡale ma mu da-ḡALAGI vḡ.
 ḡaaḡa woḡḡḡiladai ḡεε vai ma, ta sḡledai,
 naa vḡluma, ḡito da-ḡALAGI va sienḡpe su.
⁸ Velei Kanaan nuiti ti ḡeni keεzu la,
 niima nuḡuseiti balaa zεε ḡḡḡḡ ganigiti ta ti ya,

* **12:4 12:4** Wele vεti: Zen 25:26; 27:35-36. † **12:4 12:4** Wele vε:
 Zen 32:25-29.

ti wainuε ga yaavai.

⁹ Efelayime ɔε ma: «Gè βεεα,
gè naavolo moinmoin maaβɔga.
Zeemalevebogi kpein gè kea,
gè la faa ɔaazani, nii a ɔε ga koto.»

¹⁰ «Nòun, nà ga Ɔoɔɔ GALAGI, da-GALAGI,
kaite názu dε è Ezipete yooi zu.
Nà è ɔaɔɔalesu ma mɔnɔ seɔe ɔotaiti bu,
eɔεvelei wo ɔeni la siεgi zu ade ɔomini da.

¹¹ Gè gooi vuuni GALA goo wo nuiti da naama ziεgi
zu,
gè kulakeɛmai ma moinmoin dεε ga tiye.
Zaaɔɔa, GALA goo wo nuiti ka gè βoεzu ti vɔ
faalaaliiti su, ti da bo.»

¹² «Tei Galaade nuiti ti ga zεε nuiti,
tiya βoɔɔi ta ɔεεzu nɔ ga nu ɔakaiti.
Ti nike zine zalaɔaiti kulave Gilegale.
Ta-zalaɔa ɔulazuveɔti ta ɔε nɔ niina ga kɔtu zigigiti
wozawoli vɔgiti su kpalagaveɔti.»

¹³ Zakɔβε velani, é li Mezopotami yooi zu.
E botii ɔεeni nu ɔili βε, anzanu ɔila sɔngɔ vai zu,
gaamazu anzanu ɔila sɔngɔ vaa ɔa é βoɔɔ ɔεeni la
ga togani make nu.

¹⁴ Tama, Ɔoɔɔ GALAGI Izilayeɛle ɔulani Ezipete
yooi zu,
ga GALA goo wo nu ɔila maavele.
GALA goo wo nu ɔila ka é ɔeni baazu Izilayeɛle
maazu.

¹⁵ Efelayime nuiti ti Ɔoɔɔ GALAGI wola
yiiɔaawanani.
Ti-Maliɔii ɔa ɔamai maaloli ti ma, nii ti puai,

toḡa ta-ḡama vui ma zalai ve ti ya.

13

Kpakagi zuḡfulanumai

¹ Efelayime a la ḡena bɔɛa, ɛɛ pɛ ge ḡeni luazu.
Tosu wola ḡeni zea Izilayele.

Kɛɛ é bɔḡḡ ḡea ga soba nui ga Baale lɛbi vai,
naa ḡa é kɛa é zaa.

² Niizu niina, wɛɛ ti ya va, ti ta bɔsu ta-ḡotoi va,
ti da kɔḡḡ ganigiti kpɛtɛ ga ta-walii nii ti gaawu-
unsu,

ti da kɔḡḡ ganigiti saḡa bɔḡḡ vɛ ga zeavagi,
naati kpein ma ta ga ɲɛliḡi ḡɛ nuiti ta-wotii.

Kɛɛ ta bɔɛzu ti vɔ,
niiti ti nuiti kulazu ga zalaḡai,
naati ka nɪkɛ yivo vaḡḡulabai
nɛɛɛzu ga daave komagai.

³ Naa ḡa é ba, niima nuiti ta ḡɛ eḡɛ sobuzobu
lonaḡiingi, é ɲɛɛɛzu fala,
eḡɛ sobu nɔḡagi é vɔvɔzu gaamanɔ.
Ta ḡɛ eḡɛ molo ḡavai, nii fiilei pilisu ya,
é kula molo loḡazuve,
baa eḡɛ duului é ḡulazu pɛɛ ḡomave.

⁴ «Nà ma, Ḡoḡḡ GALAGI, nà ḡa ḡè ga da-ḠALAGI,
kaite názu dɛ è Ezipete yooi zu.
È ḡula nɔn polu, è la GALA kili nɔpɛ kwɛɛ,
kizo nu balaa ge la ná nɔn polu.

⁵ Nɔn, ḡè è ḡwɛɛni tevebai zu,
zou vɔvɔi zu.

⁶ Ti zeelia nɔ feya tufa lɛnugi zu,
pului zeḡɛ ti ma, ti yiḡoa,
ti yiilaave ga wasogi,

naa ɖa é kɛɛni ti yeemani mà.

⁷ Tɔ ɖa é ba, nà ɖɛɛzu ti laalɔɖɔma ga zalai,
gè ɖɛ ga kɔii, é pelei ɔɔunsu ti luɖɔ.

⁸ Gè ti zo eɖɛ file zuai nii ti ma yivoiti segeai zea,
nà wo-ɖekegi zuvali.

Nà ti mi, eɖɛvelei zala zaai a ɖa kɛ la.

Dɔɔɔ zuaiti ta ti bulukpulu, ti ti la ga gilagila.

⁹ Bɔɖɔ vɛtɛna, ɖa vɛ, Izilayɛle, è ɖologologa.

Be ɖili ka a ɔ è va?

¹⁰ Mini ɖa wa-masagi ná niizu?

E vaana, é wo ɖizo, wa-laa wolaiti kpein su!

Wa-lukpɔɖaaleve nuiti ta mini?

Wa ɖa wo ɖɛni ɖɛɛzu mà:

«Masa seiná gi unda, ta kundigiti.»

¹¹ Gè masagi veeni è ya nà-ziigaaawanai zu.

Nà ma, nà kula è ya, nà-ziivilei zu.

¹² Efelayime ná-faagaaaza golai zɛvɛvɛ,

ná-kotoi makege kpaan.

¹³ Soolei ɖa zeeli ma eɖɛ doun ɖoozuwanai.

Kɛɛ ɖimalala loin vɛ,

solɔɔ yeeɖɛɖalalɛ zeeliai,

é la kɛɛzu é va ɖula dee ɖoozu.

¹⁴ Nà ɖa maanɛni mu

ga gè ti unmɔɔ kabayɛɖɛi ná-zobogi ma ɔaa,

gè ti ɖizo saai ma ɔaa?

Ee, saai, ɖa-ɖaaɔaai ɖa mini?

Ee, ɔvɛalaazu, ɖa-undaavili ma zobogi wɔɔ?

Ti maawɔin la mɔ sɔga pɛ!

¹⁵ Efelayime ɖaawɔɔɔ va ɔalaa kɛɖɛleaiti saama,

filei ɖa vaazu,

Gɔɔɖɔ GALAGI ná-fiilei ɖa zegɛzu tevebai zu, é ɛ,

é ná-zieungiti maaleve,

é ná-zieyegēiti fō su.
Ta loo naavolo makēsuvēti su,
ti li ga sōla biigiti kpein.»

14

¹ «Samali nuiti ta ta-vaagfaazagi zuboloi gōmō,
mazōlō ti bakagē ta-GALAGI laalōgōma.
Boḡa zōkpōi ḡa é ti vaazu,
ti-lointi undaa ḡa vili,
ti-anzai niiti kogi ti ma, ti naati kogiti daavali.»

Toligi ta minazefegi

² Gale ma mu, Izilayele, Gōogō GALAGI vō, da-
GALAGI,
mazōlō da-vaagfaaza golaiti ka ti è loa.
³ A va Gōogō GALAGI vō ga wo-wooitī, à ḡe ma:
«Da da faagfaaza golai kpein suvaaye.
Yeezei maamuse wooi nii wu,
gi daazeelizu è ma,
ga nīkē zīnē zalaḡai votogi.
⁴ Asiili lei a zoo ḡi ḡizosu,
gi la mō lēa volu kōogō zooiti kōma.
Gi la mō balaa ḡea mōnō ḡá-bētanii ma:
«Da ḡa è ga ḡá-GALAGI!»
Mazōlō, ee, Gōogō GALAGI,
da ḡa è podoin maawōingfaazu.»

⁵ Gōogō GALAGI ḡe ma: «Nà Izilayele valozu ná-
woovalada zeeḡei ma,
nà ti nēezuvē, gwēlēpolu la ba,
mazōlō zīḡaa la mō wanani ti ma.
⁶ Nà ḡēzu Izilayele vē eḡe nōdagi.
Naazu toḡa waa eḡe bulēgi,

sape ɔa lo eɣevelei Liɓan loɓɔi la.

⁷ Gaalaagiti ta ɔoozakooza,
toɔa va eɣe wolive wului,
maku neɛneɛgi ɔa ɔula
eɣevelei Liɓan loɓɔi noɓɔi la.

⁸ Naati ta ɔale ma, ti va,
niiti ti ɔea zeizu maaniinigi wu,
ta vulu su volu ga moloɔi ɔevele.
Ta waa ga leezen belei ɔevele,
ti-loɔɔi ɔa ɔula ga Liɓan loɔiti kevele.

⁹ Ee, Efelayime, leeni ɔa gi boɔgai ma ga kooɔɔo ganig-
iti, wa kooɔɔo ganigiti?

Nà ɔa ge ɔa-GALA faliiti gaavotesu,
ge ɔa wele e ma.

Nà ga sipɛɛ gului nii ma wundui su no ɔo,
nà ɔa ge e-ɔaawaaiti feezu e ya.»

¹⁰ Zoɔi ɔigi wola ma, naa ɔa niima vaiti gaaga.

Nii kelegelegai, naa ɔa ti ɔweɛ.

Goɔɔo GALAGI ná-peleiti solege,
telebo nuiti ta zie ti zu,
kele to koloɔolo nuiti kooɔi ɔa ziga ná.

xxx

GALA Daawoo Z_{ευ}εi
Portions of the Holy Bible in the Toma language of
Guinea
Des portions de la Sainte Bible dans la langue de la
Guinée Toma

copyright © 2023 Pioneer Bible Translators and The Bible Society in
Guinea-Conakry

Language: Toma

Translation by: Pioneer Bible Translators

Texte copyright © 2023 Traducteurs Pionniers de la Bible et Alliance
Biblique en Guinée.

Cette œuvre est mise à disposition selon les termes de la Licence Creative
Commons Attribution - Pas d'Utilisation Commerciale - Pas de Modification
4.0 International.

This translation is made available to you under the terms of the Creative
Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in
any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are
licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses,
please contact the respective copyright owners.

2025-07-09

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 8 Jul 2025 from source files
dated 9 Jul 2025

95f995fa-1e05-5170-a262-d0f7dabeeddf